

verjonging van het gebied ertoe bijdragen, dat het publiek zich dankbaar gestemd zal voelen voor het vele schoons, dat het in dit gebied van de Vereeniging voor Behoud van Natuurmonumenten te genieten krijgt; en daarom is het doel der Vereeniging zeer zeker eveneens in hooge mate gediend.

Het spreekt vanzelf, dat er een aantal personen zullen zijn, die, de verouderde leuze

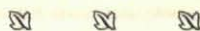
Fig. 7. Breede Water; een fraaie inham, waar dit voorjaar reeds duizenden meeuwen nestelden.

aanhangend, dat men aan een natuurmonument niet meer mag raken (waarbij zij vergeten, dat het dan in vele gevallen tot iets verwordt, dat geen aanspraak op natuurmonument meer mag maken) zich in hun hart tegen dit ingrijpen van den mensch in een natuurreservaat zullen verzetten. Laten zij dan bedenken, dat deze noodzakelijke herstellingen van het monument, wilde het zijn waarde behouden, zoodanig zijn geschied, dat nauwkeurig de vroegere toestand werd hersteld, zooals

dat bij een monument steeds pleegt te gebeuren.

Thans worden een groot aantal boringen in het tot de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten behorende, aan het gebied van het Breede Water grenzende Boschduin, door personeel van het Werkkamp uitgevoerd, waardoor het mogelijk zal zijn, ook dit gebied, dat verleden jaar reeds in kaart werd gebracht, thans ook geologisch nader te begrijpen, waardoor de geheele westkant van het duingebied dan volledig zal zijn gekarteerd en aangeboord. Geen enkel gebied in ons land, althans wat de duinen betreft, zal dan zóó goed bekend zijn, als het terrein van Voorne.

Dr. J. HOFKER.

DE ONAANTASTBAARHEID VAN NATUURMONUMENTEN.

Wij mogen Dr. Hofker dankbaar zijn, dat hij naar aanleiding van de werkzaamheden aan het Kwakjeswater en het Breede Water deze kwestie aan de orde heeft gesteld. Ik wil in het kort probeeren te zeggen, wat ik er van denk.

De term „natuurmonumenten” heeft door het gebruik en misbruik gedurende eenige tientallen jaren een nog al onvaste beteekenis gekregen. Het is daarom wel noodig dat wij de natuurmonumenten in engeren zin (de echte) onderscheiden van die in

ONAANTASTBAARHEID VAN NATUURMONUMENTEN 199

ruimeren zin: de fraaie, aangename en interessante verpoozingslandschappen. Dit is geen tegenstelling, want een echt natuurmonument is in den regel meteen een verpoozingslandschap in den allerbesten zin van het woord.

Met echt natuurmonument bedoelen wij nu landschappen groot of klein, die om hun geologische gesteldheid, hun vegetatie en de daaraan gepaarde fauna een dusdanige wetenschappelijke (en doorgaans ook aesthetische) waarde hebben, dat hun ongestoord voortbestaan, vrij van menschenlijke inmenging beschouwd moet worden als een groote schat voor heden en toekomst. Wij krijgen dan daar het zeldzame verschijnsel te aanschouwen, dat de Natuur vrijelijk haar loop gaat. De plantengroei ontwikkelt zich in vollen rijkdom, verlevendigd door een veelsoortige dierenwereld. De ontwikkelingsgang van dat landschap geeft ons vaak onverwachte dingen te aanschouwen, zij brengt ons tot beter begrip van het verleden, zij geeft onuitputtelijke stof voor wetenschappelijk onderzoek.

Het spreekt dus vanzelf dat een echt natuurmonument niet eeuwen lang in denzelfden toestand blijft. Wij mogen hier nooit zeggen: „Verweile doch, du bist so schön”. Ieder die zijn Faust kent, weet dat hij door dien wensch in des duivels macht komt. Het echt natuurmonument doorloopt verschillende stadiën, telkens van andere schoonheid, waarvan we de waardeering aan ieder persoonlijk moeten overlaten.

Sommige van mijn vrienden beweren, dat er in ons land geen echte, oorspronkelijke natuurmonumenten bestaan. Zij lijken mij nog al veeleischend en letten niet op ons jonge Nederland, op onze aanslibbingen, op onze duinen, op de wereld der stranden, Wadden en Zeeuwsche en Zuidhollandsche stroomen. Nu zijn onze oudere duinen bijna overal door den mensch gehavend, maar de jongste nog niet. En sedert de beweiding en de konijnenplaag is geëindigd, mogen we de Staatsnatuurmonumenten op de Noordzee-eilanden wel degelijk tot de „echte” rekenen, vooral wanneer Waterstaat zijn werkzaamheden weet te beperken tot het strict noodzakelijke.

Daar is in die natuurmonumenten geen stilstand, integendeel. Het was te vreezen, dat al dat mooie gebeuren als het ware onopgemerkt voorbij zou gaan. Maar het Staatsboschbeheer zal door wetenschappelijk geschoolden een beschrijving doen maken van den huidige staat, een onmisbare grondslag voor verder wetenschappelijk werk.

Het tempo der veranderingen is zeer ongelijk. De ongestoordheid heeft er toe geleid dat thans het natuurmonument van de Muien en de Slufter een der belangrijkste ter wereld is geworden: van kaal strand tot broedplaats van reigers en lepelaars. De jongeren van het Staatsboschbeheer zullen u omtrent de floristische samenstelling nog wel belangrijke dingen vertellen.

Het natuurmonument de Geul was tien jaar geleden in een toestand, die men haast als blijvend zou wenschen. Er lag een wijde waterplas, voor een groot deel bedekt met sneeuw wit bloeiende geurige waterranonkel. Honderden gestreepte padden zaten te knorren langs den oever en op het open water zag het bont van wilde eenden, slob-eenden, talinkjes, bergeenden.

Dat is later heel anders geworden en men heeft zelfs gevraagd den vroegeren toestand te herstellen. Maar de ontwikkeling gaat verder, de vegetatie hoogerop heeft weer

een ander en veel fraaier aspect en er is belofte van nog hoger schoonheid. Inmiddels zijn elders in het natuurmonument weer plassen met waterranonkel gekomen.

Griend, de bezitting van de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten is ook „echt”, en een prachtig natuurverschijnsel: een slib- en zandbank met aan één zijde een fraaie zand-schelpen-strandwal, een volledige zoutminnende vegetatie met onvoldane duinvormertjes op die strandwal en al het hoog- en droge bevolkt met tienduizenden vogels.

Het wordt aan zijn lot overgelaten. Pessimisten beweren, dat het weldra zal wegspoelen. Maar wij weten beter. Het Van Tienhoven studiefonds stelt ons in de gelegenheid, om u mettertijd te kunnen vertellen hoe de vork in den steel zit.

Als echte natuurmonumenten heeft de Vereeniging nog de zandverstuivingslandschappen van Loon op Zand en Drunen, van Hulshorst en van Balinge en Mantinge. Ook daar is — gelukkig — ontwikkeling en verandering, alles zeer boeiend en wetenswaardig.

Wat er in de groote plassen gebeurt, kunnen we gerust ook „echt” noemen. Het Naardermeer is voor het grootste deel, precies gezegd voor zes zevenden echt natuurmonument: ongestoord natuurgebeuren. Het mag nog wel eens herhaald worden, dat alles wat zuidoost van de Siepeltjeskade ligt nooit betrokken is geweest in de pogingen tot droogmaking.

Welnu, ook hier is overal actie: de weelderige plantengroei van de eutrophe plas, de verlanding tot rietland, broekwoud, hoogveen. Ook alweer dank zij het Van Tienhovenstudiefonds krijgt de wetenschap eindelijk haar aandeel aan deze belangrijke feiten. Over de beteekenis van het Naardermeer als aantrekkelijk verpoezingsoord behoef ik niet uit te weiden. Alleen even de opmerking, dat heel die rijke vogelwereld op het nauwst samenhangt met de ongestoordheid van het landschap.

Met de heiden en bosschen komen wij in de grensgevallen. Menige heide en menig bosch kan nooit als een echt natuurmonument beschouwd worden, kan het nooit worden. De wensch tot behoud van deze landschappen berust op de traditie en op het pittoreske. Met de natte heide, de heide van klokjesgentiaan en cipelgras, wollegras en gagel ligt dat anders. Die heeft een eigen, oorspronkelijk bestaan en daarom kunnen we van de Dwingelosche hei en van menige heide in het Brabantsch landschap nog gewagen als van echte natuurmonumenten.

Maar de hooge Calluna-heide is grootendeels een cultuurproduct, de uitkomst van ontwouding, schapenteelt, afplagging. Aan zichzelf overgelaten verandert zij dan ook vroeg of spade in dennenbosch, berkenbosch, eikenbosch. Wanneer wij haar willen behouden dan moeten we weer trouw boomen afhakken, afplaggen, afbranden, schapen weiden. De rentmeester van het Gooisch Natuurreservaat doet dat op bewonderenswaardige wijze en handhaaft zodoende een voortreffelijk recreatie-oord, een prachtig stuk volksopvoeding.

Over de bosschen heb ik in onze vorige aflevering al het een en ander gezegd. Echt mooi, rijk natuurbosch vinden we broksgewijs nog vooral langs de beken in onze Oostelijke provincies en in Brabant. Wij vinden daarin de aanwijzing van wat een

ONAANTASTBAARHEID VAN NATUURMONUMENTEN 201

echt Nederlandsch bosch nog zou kunnen zijn. Ook elders ontbreken dergelijke aanwijzingen niet en wanneer wij die goed ter harte nemen, dan behoeven wij er niet aan te wanhopen om mettertijd nog een goed deel van ons land beboscht te zien. En ongetwijfeld zullen wetenschap en romantiek het wenschelijk achten dat sommige boschperceelen volledige vrijheid van ontwikkeling krijgen met mogelijkheid van ondergang en herleving. Daar is nog zoo ontzettend veel aan te leeren. Het is goed, daar zoo spoedig mogelijk mee te beginnen.

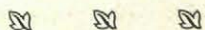
Waar het aankomt op het beschermen van bepaalde soorten van planten en dieren op een enkele standplaats, daar moeten wij het principe van ongestoordheid wel eens verlaten. Ik denk hierbij aan de *Coralliorrhiza* van Bergen, aan de Zweedsche *Kornoelje* van Jipsinghuizen, aan de *Ramischia secunda* van Enghuizen. Wanneer daar „onkruid” optreedt, moeten we wieden. Dit geldt vooral voor beperkte groeiplaatsen. In een groot natuurmonument behoeft men daar niet zoo angstvallig mee te wezen, tenminste voor de niet zoo heel zeldzame soorten. Vijfentwintig jaar geleden stond er op de Siepeltjeskade in het Naardermeer ergens een fraaie groep van Rondbladig Wintergroen, honderden bij honderden. Daar drongen de zeggen op in en ik heb er eventjes aan gedacht om ze tegen te houden. Niet gedaan. De *Pirola*'s zijn er nu verdwenen, maar elders in het meer hebben er weer andere een plaatsje gevonden. We moeten heusch niet haastig zijn met te gaan tuinieren in natuurmonumenten.

Maar wat we wel kunnen doen — voor de volksopvoeding — dat is bij ieder groot natuurmonument, waar dat mogelijk is, een botanischen tuin aan te leggen, waarin al de plantensoorten van het natuurmonument duidelijk en aangenaam worden gedemonstreerd, zoo ongeveer als ik dat in Thijsses Hof probeer te doen voor de flora van de duinstreek. Daar heb ik een vijver die dreigde te „verrieten” maar die is nu voor een paar jaar weer open gelegd. Ook maken we een nieuwe laagte voor de planten van de vochtige duinpannen. We bekampen er de smalbladige Weegbree en zetten sommige planten onder kippengaas. Ik verwonder mij zelf erover, zooveel moois en aardigs er in dien hof te beleven valt, maar het is geen natuurmonument.

Nog honderd uit zou er over deze dingen te praten zijn en we zullen er ook nog wel eens op moeten terugkomen, want het is van groot belang, dat er klaarheid komt in de begrippen omtrent natuurbescherming.

De bewerking, die het Kwakjeswater en het Breede Water hebben ondergaan, hoe deskundig ook, blijf ik betreuren.

JAC. P. THIJSSSE.

VRUCHTEN EN ZADEN.

Laat ons met een eenvoudig rekensommetje beginnen. Achter in onzen tuin bloeide dit jaar een forsche vingerhoedplant; we telden er 85 bloemen aan, die dank zij het bezoek van vlijtige tuin-, aard- en akkerhommels in den nazomer 85 welgevulde zaaddoozen opleverden. De zaden zijn bijzonder fijn, bij benadering